

ROZDZIAŁ 4

Przemiany przestrzeni miast powiatu tarnogórskiego

*Zuzanna Hajda**

4.1. Wprowadzenie

Po zmiennym roku 1989 r. w Polsce nastąpiła konieczność wprowadzenia standardów państwa demokratycznego, zmieniających dotychczasowy ustrój scentralizowany. Dlatego wprowadzona w 1990 r. reforma przekazała władzę publiczną organom lokalnym, które stały się odpowiedzialne za wiele spraw publicznych. Wzrosła świadomość konieczności wprowadzania zmian ustrojowych, siły i mocy wspólnot samorządowych, jakie tworzą mieszkańcy jednostek terytorialnych. Świadomość ta zaowocowała także dalszymi zmianami ustrojowymi wprowadzonymi w 1998 r., kiedy to Sejm RP uchwalił ustawę o nowym podziale administracyjnym i powstaniu nowej jednostki samorządu terytorialnego, jakim jest powiat. Wszelkie zadania realizowane przez lokalne władze samorządowe są wykonywane w ich imieniu i na ich odpowiedzialność przed mieszkańcami, w świadomości konsekwencji oraz poczucia tożsamości ze wspólnotą samorządową. Gospodarując terenami, organizując ład przestrzenny, zajmując się rozbudową infrastruktury związanej z zaopatrzeniem w wodę, planując lokalny

* Zuzanna Hajda, mgr, Urząd Miasta Radzionków, Akademia Ekonomiczna im. Karola Adamieckiego w Katowicach.

transport zbiorowy, organizując ochronę lokalnych walorów środowiska oraz realizując wiele innych zadań – po prostu planuje się lub realizuje rozwój gminy i powiatu. Podstawowymi dokumentami planistycznymi dla gmin są miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, których przygotowanie jest jednym z najważniejszych zadań samorządu gminnego. Plan taki ma na celu kształtowanie ładu przestrzennego, harmonijnej całości przy uwzględnieniu uporządkowanych relacji wszelkich uwarunkowań i wymagań funkcjonalnych, społeczno-gospodarczych, środowiskowych i kulturowych. Dobrze opracowany plan zagospodarowania przestrzennego służy bezpośrednio mieszkańcom gminy poprzez usprawnienie procesu inwestycyjnego oraz skuteczniejszej promocji miasta. Gospodarowanie przestrzenią jest procesem bardzo skomplikowanym, wymagającym pełnej współpracy wielu aspektów kierunków rozwoju miasta. Wiele gmin miało problemy z opracowaniem miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego – mając świadomość wagi tego dokumentu, trudne było dla samorządowców uchwycenie i ukierunkowanie w planach wszelkich aspektów rozwoju poszczególnych miast. Powiaty, przygotowując koncepcje zmian przestrzeni, próbują opracowywać dokumenty o spójnym uchwyceniu problemów wszystkich miast i gmin tworzących strukturę powiatu. Niestety powiaty nie są, zgodnie z obecnymi podstawami prawnymi, głównie decyzyjne w postanowieniach dotyczących zagospodarowania terenów. Jest to głównie zadanie gmin, które nie zawsze mają świadomość wagi i złożoności tego zadania.

4.2. Sytuacja społeczno-gospodarcza powiatu tarnogórskiego

Powiat tarnogórski leży na południu Polski, w środkowo-północnej części województwa śląskiego, granicząc z powiatami: gliwickim, będzińskim, lublinieckim, oraz miastami na prawach powiatu: Bytomiem i Piekarami Śląskimi. Obejmuje obszar 643 km², z tego 90,4 km²

przypada na obszary miejskie i przemysłowe, na użytki rolne przypada 199 km², zaś na lasy przypada 354,44 km² powierzchni powiatu. Przestrzeń powiatu tarnogórskiego jest zróżnicowana zarówno pod względem społeczno-gospodarczym, jak i przyrodniczym. W północno-zachodniej części powiatu znajdują się duże obszary leśne, ciągnące się aż po powiat lubliniecki, natomiast unikalny rezerwat buków „Seget” położony jest na pograniczu powiatu tarnogórskiego i Bytomia, czyli w południowej części. Zbiorniki wodne, leżące na terenie gmin: Świerklaniec, Nakło–Chechło, Kozłowa Góra i Kalety, dodatkowo tworzą ciekawą i atrakcyjną enklawę przyrodniczą. Powiat tarnogórski jest atrakcyjnie położony, posiada urozmaicony krajobraz, walory przyrodnicze, dzięki którym może zapewnić mieszkańcom korzystanie z różnych form turystyki. Część północno-zachodnia leży w obszarze Niziny Śląskiej, w dolinie Małej Panwi i jej dopływu – Stoły. Są to tereny w całości zalesione. Pozostała część powiatu znajduje się w obrębie Wyżyny Śląskiej i jego najbardziej charakterystyczną formą jest Garb Tarnogórski z najwyższym punktem, Księżą Górą – 353,5 m n.p.m. Te naturalne układy przestrzenno-funkcjonalne pozostawały zawsze pod dużym wpływem miast powiatu tarnogórskiego, szczególnie Tarnowskich Gór. Atrakcyjne i dostępne połączenie komunikacyjne – główny śląski szlak kolejowy przechodzi przez kilka miast powiatu, co powoduje łatwe i szybkie oddziaływanie w zakresie rynku pracy, usług oraz zaopatrzenia. W roku 2009 powiat tarnogórski zamieszkiwało 138 577 ludzi, a miastem o największym zaludnieniu są Tarnowskie Góry – 61 566 osób, natomiast najmniej zaludnioną gminą jest Krupski Młyn – 3501 mieszkańców.

Powiat tarnogórski obejmuje swym zasięgiem 4 gminy o charakterze miejskim i 5 gmin o charakterze wiejskim. Do gmin miejskich powiatu należą: Tarnowskie Góry, Radzionków, Miasteczko Śląskie i Kalety, natomiast do gmin wiejskich należą: Krupski Młyn, Ożarówiec, Świerklaniec, Tworóg oraz Zbroslawice.

Na terenie powiatu tarnogórskiego znajduje się wiele miejsc i obiektów ciekawych pod względem turystycznym – np. pałac w Ryb-

nej, dworek Goethego w Tarnowskich Górach. Pałac Groelingów w Szalszy czy pałac „Dom Kawalera” w Świerklańcu. Do atrakcji turystycznych zaliczyć można Kopalnię Zabytkową oraz Sztolnię Czarnego Pstrąga w Tarnowskich Górach. Powiat posiada również ciekawą ofertę sportową – w Tarnowskich Górach funkcjonuje Kompleks Rekreacyjno-Kąpieliskowy „Park Wodny”, w Radzionkowie oraz Krupskim Młynie funkcjonują baseny otwarte. Korty tenisowe w Radzionkowie czy w Tarnowskich Górach, boiska do piłki nożnej, siatkówki i koszykówki w każdej z gmin uzupełniają bazę sportową. Ponadto powiat tarnogórski znany jest z funkcjonujących ośrodków jeździeckich i stadnin koni w Zbrostawicach, Świerklańcu, Kaletach, Krupskim Młynie czy Radzionkowie. Parki, rezerваты przyrody i tereny leśne zaspokajają formy aktywnego wypoczynku społeczności lokalnej. Przez powiat przebiega ok. 60 km długości dróg krajowych, ok. 55 km długości dróg wojewódzkich, 518,8 km dróg gminnych i ok. 294,2 km dróg powiatowych. Budowa autostrady A-1 wymusiła konieczność budowy drogi ekspresowej S-1 na odcinku Pyrzowice–Podwarpie i S-11 na odcinku węzła Pyrzowickiego w rejonie Chechła poprzez DW-908 i DK-78 oraz DW-911 do Piekar Śląskich. W powiecie tarnogórskim zlokalizowany jest Międzynarodowy Port Lotniczy Katowice w Pyrzowicach, który ze względu na dogodne położenie – przy budowie wykorzystano naturalną nieckę, dzięki której, nawet przy złych warunkach atmosferycznych, port jest najbardziej funkcjonalnym lotniskiem w południowej części Polski. Powiat tarnogórski swą tradycją silnie związany był z górnictwem i przemysłem – na jego terenie działa wiele zakładów produkcyjnych, powiązanych z funkcjonowaniem kopalń.

Jeśli chodzi o stan sieci wodociągowej w powiecie tarnogórskim, to w najgorszej sytuacji znajduje się gmina Ożarówice, która nie posiada kanalizacji sanitarnej, a ścieki komunalne gromadzone są w zbiornikach bezodpływowych. Pozostałe gminy powiatu nie są w tak dramatycznej sytuacji, co nie znaczy, że ten problem dla nich nie

istnieje. Od roku 1999 samorządy skoncentrowały główną uwagę na inwestycjach, które były realizowane z budżetów gminnych i dotyczyły budowy kanalizacji, budowy dróg lokalnych oraz systemów zbierania i oczyszczania ścieków, gospodarki odpadami. Na terenie powiatu działa kilka przedsiębiorstw zajmujących się gospodarką odpadami, które korzystają z jedyne go czynnego w powiecie wysypiska zlokalizowanego w Tarnowskich Górach – Rybnej o powierzchni 3,5 ha. Eksploatacja tego wysypiska przewidziana jest do 2012 r. Ze względu na urozmaicenie terenu powiatu tarnogórskiego – od terenów rolniczych, leśnych po tereny o dużej tradycji przemysłowej, tereny bogate w surowce naturalne – węgiel, srebro czy miedź, bliskie sąsiedztwo wielkich metropolii – Gliwice, Katowice, powiat może być traktowany jako bardzo atrakcyjne miejsce, stwarzające przyjazny klimat inwestycyjny dla małych i średnich przedsiębiorstw, wspierany silnymi tradycjami pracy, wysokim poziomem edukacji, dbałością o środowisko naturalne oraz poszanowaniem wartości etycznych i moralnych. Bogate walory przyrodnicze i historyczne, a także liczne dokonania kulturalne ziemi tarnogórskiej stanowią magnes przyciągający gości z kraju i zagranicy. Mieszkańcy mają dostęp do szerokiej sfery usług społecznych podnoszących jakość życia, a ich aktywność i inicjatywy lokalne wzmacniają poczucie tożsamości ze swoją małą ojczyzną oraz integrują wszystkie środowiska powiatu.

Dziesięcioletni okres funkcjonowania powiatu tarnogórskiego udowodnia, że ta jednostka samorządu terytorialnego może w sposób bardziej precyzyjny i jakościowo lepszy, w porównaniu z gminą, kształtować proporcje między kapitałem ekonomicznym, ludzkim i przyrodniczym. Poprzez możliwość funkcjonalnego powiązania zadań, które mogą być wykonywane na poziomie gminy, ich realizacja na poziomie powiatu skutkuje uzyskaniem zwielokrotnionych efektów. Przemiany przestrzenne gmin powiatu tarnogórskiego, jakie dokonały się w minionych latach, są zauważalne, jednakże ciągle w pełni niewykorzystujące pełnego potencjału tych miast.

4.3. Różnicowanie przemian przestrzennych miast powiatu tarnogórskiego

Powiat tarnogórski obejmuje 4 miasta – Tarnowskie Góry, Radzionków, Miasteczko Śląskie i Kalety. Wymienione miejscowości są zróżnicowane zarówno w swej wielkości, strukturze czy urbanistyce. W latach 1999–2009 tarnogórskie samorządy przygotowały wiele dokumentów, strategii i planów mających na celu kształtowanie ładu przestrzennego gminy, który tworzy harmonijną całość oraz będzie uwzględniać w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe i kulturowe.

Podstawowym dokumentem planistycznym w gminie – aktem prawa miejscowego – jest miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Przygotowanie takiego planu jest jednym z najważniejszych zadań samorządu gminnego. Dobrze opracowany miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego służy bezpośrednio mieszkańcom gminy, usprawniając proces inwestycyjny, pomaga w lokalizacji nowych inwestycji i może być skutecznie wykorzystywany w promowaniu miasta. W przemianach przestrzennych miast powinno się uwzględniać warunki ich makrootoczenia, np. otoczenie ekonomiczne, czyli stan koniunktury, uwarunkowania prawne, otoczenie społeczno-kulturowe czy stan środowiska naturalnego. Należy wziąć także pod uwagę cechy bezpośrednio kształtujące miasto, czyli m. in. jego położenie, lokalizację, kulturę miejską, styl życia i konsumpcji jego mieszkańców, ich potencjał intelektualny. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, to dokumenty mające na celu określenie polityki przestrzennej zagospodarowania gminy – określenie wizji rozwoju miasta z uwzględnieniem odrębności, tradycji, środowiska naturalnego czy atrakcyjności dla działalności gospodarczych. W dokumentach tych uwzględnione są zarówno silne strony miast, jak i ich słabości oraz zagrożenia. Dlatego opracowanie takich dokumen-

tów przez gminy powinno być ich priorytetowym zadaniem. Na 4 miasta powiatu tarnogórskiego 3 – Tarnowskie Góry, Radzionków i Miasteczko Śląskie – w latach 1999–2009 opracowały miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Kalety, jako jedyne miasto, dopiero w sierpniu tego roku uchwaliło taki plan, który nie został jeszcze opublikowany w „Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego”.

4.3.1. Tarnowskie Góry

Miasto Tarnowskie Góry położone jest w środkowej części województwa śląskiego i leży na skraju Niziny i Wyżyny Śląskiej, na obszarze tzw. Grabu Tarnogórskiego. Obszar Tarnowskich Gór, stanowiący 83,47 km² powierzchni, ma charakter mieszany – 36% stanowią użytki rolne, a 39% to lasy. Miasto liczy ok. 61 566 tys. mieszkańców. Tarnowskie Góry łączą w sobie 11 dzielnic: Śródmieście, Pniowiec, Strzybnica, Rybna, Opatowice, Stare Tarnowice, Repty Śląskie, Bobrowniki Śląskie, Osada Jana, Lasowice i Sowice. Od wschodu miasto graniczy z Miasteczkiem Śląskim, gminą Świerklaniec i Radzionkowem, od południa z Bytomiem, od zachodu z gminą Zbrosławice, a od północy z gminą Tworóg. Tarnowskie Góry były jednym z najstarszych ośrodków górniczych w Polsce. Jego powstanie i rozwój ściśle wiązały się z występującymi tutaj bogactwami naturalnymi, z eksploatacją rud ołowiuowo-cynkowych z domieszką srebra. Obecnie Tarnowskie Góry zatraciły swój pierwotny, przemysłowy charakter. Miasto pełni ważną rolę jako węzeł kolejowy w kraju, ale na pierwszy plan coraz częściej wysuwa się turystyka, rekreacja i usługi, czemu sprzyja dobrze rozwinięta sieć komunikacyjna i otaczająca zieleń. Podziemne trasy turystyczne, muzea, ciekawa historia i architektura, jak również nowoczesny park wodny czy niedaleka sportowa dolina z możliwością całorocznego jeżdżenia na nartach przyciąga odwiedzających z coraz bardziej odległych zakątków. Teren miasta ze względu na atrakcyjne położenie komunikacyjne jest dogodny dla lokalizacji stacji paliw,

kórych kilka zostało już zrealizowanych u wylotu głównych dróg. W 2001 r. na terenie miasta powstał Park Wodny i zgodnie z nieaktualnym już planem zagospodarowania przestrzennego tereny przylegające do tej inwestycji przewidywano pod budowę hoteli, usług gastronomicznych, terenów sportowych i rekreacyjnych. W latach 1999–2009 na terenie miasta powstało kilka salonów samochodowych, w dzielnicy Rybna w 2006 r. usytuowano wysypisko odpadów komunalnych, skanalizowano część dzielnicy Śródmieścia, Bobrownik Śląskich, Repty, Sowice i Lasowice, a także wybudowano oczyszczalnię ścieków. Największym problemem, nierozwiązanym do chwili obecnej, są zanieczyszczenia pozostawione przez zlikwidowane już Zakłady Chemiczne „Tarnowskie Góry”. Występują one w północnej części miasta po obu brzegach rzeki Stoły w obrębie Płaskowyżu Tarnowskiego. Produkcja rozpoczęta w Zakładach Chemicznych „Tarnowskie Góry” opierała się głównie na substancjach zaliczanych do trucizn bądź środków szkodliwych. Przez wiele lat, a nawet dziesięcioleci, wdrażane coraz to nowsze technologie chemiczne ukierunkowane były na wytwarzanie pożądanego produktu, nie brano pod uwagę problemu odpadów poprodukcyjnych, które niefrasobliwie składowano na terenie zakładu lub w jego bezpośrednim sąsiedztwie. Dzisiaj szacuje się, że na powierzchni ok. 40 ha zdeponowane jest ponad 1,5 mln m³ odpadów chemicznych. Jest to swego rodzaju rekord w skali kraju. We wrześniu 1998 r. rozpoczęto realizację zadania obejmującego kompleksowe unieszkodliwianie odpadów chemicznych i rekultywację terenów skażonych.

W 2003 r. przestał obowiązywać miejscowy plan ogólny zagospodarowania przestrzennego, wprowadzono natomiast *Analizę zmian w zagospodarowaniu przestrzennym miasta* wraz z oceną aktualności studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. Biorąc pod uwagę uwarunkowania ekofizjograficzne, układy komunikacyjne, stan zagospodarowania i uzbrojenia terenu, dokonano podziału miasta na 4 podstawowe obszary planistyczne: obszar nr 1 – Bobrowniki Śląskie – Zachód, Repty Śląskie, Stare Tarnowice, obszar nr 2 – Opatowice, Rybna, Strzybnica, Pniowiec, obszar nr 3 – So-

wice, Lasowice, obszar nr 4 – Śródmieście, Osada Jana. Przy ustalaniu kolejności sporządzenia planów wzięto pod uwagę publiczne potrzeby inwestycyjne, miejskie i ponadlokalne. Odstąpiono od sporządzenia zmiany dla całego obszaru miasta w *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Tarnowskie Góry*, skupiając się najpierw na indywidualnych cechach obszarów miasta. Po zakończeniu procedury planistycznej obowiązywać będą w mieście nowe akty prawa miejscowego. Władze samorządowe, wychodząc naprzeciw oczekiwaniom mieszkańców i inwestorów, wyznaczyły nowe tereny pod zabudowę mieszkaniową, komercyjną oraz działalność usługowo-produkcyjną. Opracowane koncepcje, analizy zmian w zagospodarowaniu przestrzennym wykorzystują naturalne walory, silne i słabe strony miasta, zawierają zakres i sposób przywrócenia wybranym dzielnicom miasta świetności – poprawienia wyglądu przestrzeni publicznych i stanu budynków, zieleni miejskiej i systemu komunikacyjnego, a jednocześnie zakładają przemiany społeczne i gospodarcze w tych obszarach.

4.3.2. Radzionków

Miasto Radzionków położone jest na obrzeżach aglomeracji katowickiej, bezpośrednio sąsiaduje z miastami: Bytom, Piekary Śląskie, Tarnowskie Góry oraz gminą Świerklaniec. Powierzchnia miasta wynosi 1325,65 ha, w tym użytki rolne – 686,81 ha, lasy – 1,06 ha, pozostała powierzchnia 637,78 ha. Liczba ludności na dzień 31 września 2009 r. to 16 900 osób. Radzionków w 1951 r. otrzymał prawa miejskie, lecz w 1975 r. w wyniku reformy administracyjnej został włączony do Bytomia. Rok 1989 przyniósł aktywizację życia społecznego, co skutkowało powstaniem w Radzionkowie inicjatywy społecznej, mającej na celu decentralizację samorządową miasta. Po kilkuletnich działaniach i staraniach w 1998 r. Radzionków ponownie stał się miastem samodzielny. Radzionków jest miastem o dużych tradycjach górniczych, dlatego chodź na jego terenie nie ma już żadnej kopalni –

Kopalnia Węgla Kamiennego „Powstańców Śląskich – Ruch II” została zlikwidowana w 1996 r., to powstało tutaj wiele nowych zakładów przemysłowych związanych z górnictwem. Władze samorządowe od początku istnienia miały świadomość konieczności przemian przestrzennych miasta, ich celowości i wpływu na dalszy rozwój gminy. Dlatego opracowane w 2001 r. *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Radzionków* oraz w 2004 r. *Miejski plan zagospodarowania przestrzennego* wyraźnie określały przeznaczenie i kierunki rozwoju terenów miasta, uwzględniając naturalne warunki środowiskowe oraz istniejące już bazy przemysłowe. I tak w północnej części miasta, gdzie znajdują się tereny leśne i rolne, zaplanowano miejsca rekreacji, rozwinięcie bazy sportowo-rekreacyjnej. To tam w 2005 r. powstała stadnina koni, na kąpielisku otwartym wybudowano w 2007 r. boiska do piłki nożnej, korty tenisowe, boisko do siatkówki. W 2009 r. z Unii Europejskiej pozyskano środki i przeznaczono je na dalszy rozwój rekreacyjny tych terenów. W południowej części miasta, w dzielnicy Rojca od wielu lat istniały tereny po zlikwidowanej KWK „Powstańców Śląskich”, które należało jak najszybciej zagospodarować. Na podstawie dokumentów oraz raportów planistycznych i strategicznych, opracowanych m. in. dla banku światowego, przygotowano program restrukturyzacji przestrzeni likwidowanych terenów pogórnich w gminie Radzionków. W 2000 r. na terenach pokopalnianych zbudowano IVG Terminal Silesia Sp. z o.o. Firma wybudowała w Rojcy najnowocześniejszą bazę paliw płynnych w Europie. Pozostałe budynki po kopalni zostały sprzedane – obecnie znajduje się tam strefa gospodarcza: swą siedzibę ma m. in. firma poligraficzna, firma skupu złomu, hurtownie budowlane, hotel i restauracja. W okolicy byłej kopalni w 2002 r. powstały wielkie Zakłady Przetwórstwa Mięsnego „HAM”. Dużym sukcesem jest tak szybkie zagospodarowanie terenów pokopalnianych. Jest to chyba ewenement w skali Śląska. Zmiany dokonane od 1999 r. w gminie to nie tylko uporządkowanie przeznaczenia terenów miasta, to także zmiany wizualne miasta. Zrehabilitowano w Rojcy hałdę – pozostałość kopalnianą, wyremontowano drogi i chodniki, poprawiono łąd funkcjonalno-prze-

strzeny w istniejącej zabudowie centrum poprzez jego przebudowę w 2009 r. Ponadto miasto wykupiło tereny pod budowę nowego centrum, z myślą o budowie nowego rynku. W sierpniu gmina przystąpiła do kolejnego opracowania projektu zmiany *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta*. W dokumencie nakreślono główne zadania dalszego rozwoju gminy na kolejne lata.

4.3.3. Miasteczko Śląskie

Powierzchnia Miasteczka Śląskiego wynosi 68,2 km², natomiast liczba ludności to 7585 mieszkańców. Bardzo dobre położenie geograficzne, duże zasoby terenów przeznaczonych pod budownictwo przemysłowe i mieszkaniowe oraz dobre warunki rozwoju przedsiębiorczości są najważniejszymi atutami gminy. Na obszarze Miasteczka Śląskiego zdecydowaną większość stanowią lasy – 5277 ha i użytki rolne – 938 ha. Największe kompleksy upraw polowych, łąk i pastwisk występują w rejonie Brynicy, Żygłina i Żyglinka. Podobnie jak Radzionków, Miasteczko Śląskie w wyniku reformy administracyjnej w 1975 r. utraciło prawa miejskie i stało się dzielnicą Tarnowskich Gór. I podobnie jak Radzionków, pod wpływem zmian na początku lat 90., po wielu staraniach w 1995 r. ponownie stało się samodzielną jednostką terytorialną. Największym i jednocześnie najsłynniejszym – nie zawsze w pozytywnym znaczeniu – zakładem przemysłowym w Miasteczku Śląskim była Huta Cynku. Jej działanie miało bardzo niekorzystny wpływ na środowisko naturalne. Na podstawie aktualnego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta, podjętego w 1999 r. w granicach zlikwidowanej huty utworzono Strefę Ochronną Huty Cynku „Miasteczko Śląskie”. Strefę przeznaczono na działalność produkcyjno-składową, transportową i zaplecza technicznego, tereny usług komercyjnych oraz na tereny eksploatacji powierzchniowej. Obszar ten nie został objęty budownictwem mieszkaniowym oraz wszelkimi funkcjami usługowymi, związanymi ze stałym pobytem ludzi. Wyniki

analiz i badań jakościowych gleb na terenie gminy wykazały, iż nie jest niemożliwe rolnicze wykorzystanie niektórych obszarów. W latach 1999–2009 na terenie gminy powstało wiele firm usługowych i handlowych. Obecnie przestrzeń Miasteczka Śląskiego uzależniona jest od uporządkowania spraw formalno-prawnych gruntów, jest to obecnie priorytetowym działaniem. W 2007 r. Miasteczko Śląskie włączyło się do realizacji projektu *Infrastruktura okołolotniskowa Międzynarodowego Portu Lotniczego Katowice w Pyrzowicach – gospodarka wodno-ściekowa*, który to projekt zakłada budowanie systemu kanalizacji grawitacyjno-tłocznej, budowie zbiorczej oczyszczalni ścieków dopływających i dowożonych taborem asenizacyjnym. Dużym atutem miasta jest bardzo korzystne położenie geograficzne z ciekawą przyrodą, lasami, zbiornikami rekreacyjnymi. W 2006 r. Miasteczko Śląskie przystąpiło do projektu *Turystyka gałęzią gospodarki*, co pozwoli na wykorzystanie naturalnych walorów gminy. 28 sierpnia 2009 r. Rada Miejska Miasteczka Śląskiego podjęła uchwałę w sprawie zmiany *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Miasteczka Śląskiego*. W opracowaniu tym zawarto kolejne etapy zmian i rozwoju przestrzeni gminy na kolejne lata.

4.3.4. Kalety

Kalety, to miasto położone na Równinie Opolskiej, nad Małą Panwią o obszarze 76,7 km² i liczbie ludności ok. 8650 mieszkańców. W skład Kalet wchodzi 7 dzielnic: Kuczów, Miotek, Zielona, Mokrus, Truszczyca, Drutarnia i Lubocz. Gmina jest jedną z najbardziej zalesionych w powiecie tarnogórskim. Lasy rosną tutaj na ok. 70% gruntów.

Na terenie miasta Kalety funkcjonują zakłady branży papierniczej i drzewnej. Jest to związane w głównej mierze z działalnością na tym terenie Kaletańskich Zakładów Celulozowo-Papierniczych, które w 1994 r. ogłosiły upadłość. W czasach PRL-u dzięki temu zakładowi wybudowało się całe miasteczko. Prawie wszystkie większe osiedla należały właśnie do fabryki. Po ogłoszeniu upadłości część terenów

zostało wykupionych, a z części utworzyły się liczne spółki, które wydzierzały hale i maszyny. Papieru nie produkuje się już od sierpnia 2008 r. Do dziś przetrwała tylko jedna spółka, zajmująca się macierzystą produkcją. Wydzierzała hale dawnej workowni i produkuje worki papierowe. Innymi większymi zakładami przemysłowymi działającymi na terenie Kalet są: PPHU „Natronag” (produkcja i sprzedaż papieru tekturowego), Papierotechnika SA (produkcja tektury falistej) oraz Tartak s.c. Zakład PUCH – Katowickie Przedsiębiorstwo Przemysłu Drzewnego. Miasto Kalety utworzyło Strefę Aktywności Gospodarczej na terenach likwidowanych Kaletańskich Zakładów Celulozowo-Papierniczych. Wykorzystanie atrakcyjności obszaru Kalet na rekreację powinno być uwzględnione w miejscowym planie zagospodarowania. Niestety jest to jedyna gmina w powiecie tarnogórskim, która do niedawna nie opracowała żadnego dokumentu związanego z planowaniem przestrzeni. Dopiero w sierpniu tego roku Rada Miejska Kalet podjęła uchwałę w sprawie miejskiego planu zagospodarowania przestrzennego, lecz uchwała nie została jeszcze opublikowana w „Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego”. Jak dotąd, działania podejmowane w gminie Kalety w zakresie przestrzennym nie były planowane i nie miały spójnej wizji oraz celowości.

4.4. Podsumowanie

Gospodarowanie przestrzenią to proces skomplikowany, który wymaga zwrócenia uwagi na szereg różnych czynników, takich jak: ład przestrzenny, walory architektoniczne i krajobrazowe, wymagania dotyczące ochrony środowiska czy dóbr kultury. W procesie tym uwzględnia się wymagania dotyczące ochrony zdrowia, bezpieczeństwa ludzi czy dostosowania do osób niepełnosprawnych. Przemiany przestrzenne poszczególnych miast powinny uwzględniać warunki makro- i mikro-otoczenia, tak aby potencjalnie wykorzystać słabe i silne strony miasta. Jest to duża odpowiedzialność samorządowców, którzy nie zawsze potrafią jej sprostać. Minione 10 lat było tego przykładem. Miasta

w powiecie tarnogórskim, które opracowały plany rozwoju, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego czy studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miały skonkretyzowane cele kształtowania przestrzeni miasta. Większa świadomość władz samorządowych, odpowiedzialność i utożsamienie się z miejscem, a także coraz śmielsze i efektywniejsze korzystanie ze środków Unii Europejskiej powoduje, że miasta i ich przestrzeń dynamicznie się zmieniają. Dostosowuje się ich naturalne środowiska, wykorzystuje tereny przemysłowe, tworząc strefy gospodarcze. Ważne byłoby, aby powiat jako jednostka samorządu terytorialnego, łącząca pewne zadania wykonywane przez gminy, miał większe kompetencje i możliwości działania na rzecz spójności przemian. Obecnie gminy, opracowując swoje koncepcje przemian przestrzennych, zwracają się o opinię i uzgodnienie do jednostek sąsiadujących ze sobą, a także z władzami powiatowymi i wojewódzkimi. Miasta opracowują dokumenty w różnym czasie, biorąc pod uwagę różnorodne sytuacje ekonomiczne: co dla jednych gmin jest korzystne, dla innych może nie być. Taka sytuacja powoduje często niepotrzebne, sprzeczne oraz niekorzystne decyzje. W latach 1999–2009 najwięcej przemian w przestrzeni miejskiej dokonały Tarnowskie Góry i Radzionków – miasta, które potrafiły wykorzystać zarówno swoje walory, jak i możliwości związane z wejściem Polski do Unii Europejskiej. Miasta te rozkwitły. Wiąże się to także z jednolitą koncepcją rozwoju władz miasta, z kontynuowaniem podjętych działań przez kolejne kadencje.

Bibliografia

- Czornik M. (2004), *Miasto Ekonomiczne aspekty funkcjonowania*, Wyd. Akademii Ekonomicznej, Katowice, s. 24.
- Europejska Karta Samorządu Terytorialnego (1985), Rada Europy, Strasbourg; Dz. U. 1994, nr 124, poz. 607.
- Izdebski H. (2008), *Samorząd Terytorialny. Podstawy ustroju i działalności*, Lexis Nexis, Warszawa.

- Knosala E., Gołuch A., Stasikowski R. (2007), *Uwagi w sprawie koncepcji ustrojowej aglomeracji śląskiej wraz z projektem ustawy o Regulaminie Związku Komunalnym „Silesia”, „Samorząd Terytorialny”, nr 12, s. 41–54.*
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Kalety*, (2009).
- Niewiadomski Z. (2003), *Planowanie przestrzenne. Zarys systemu*, LexisNexis, Warszawa.
- Plan rozwoju lokalnego powiatu tarnogórskiego*, (2004).
- Strategia rozwoju miasta Tarnowskie Góry do 2015 r.*, (2004).
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Miasteczka Śląskiego*, (2009)
- Uchwała nr 2000.XIX.164 Rady Miejskiej w Radzionkowie z dnia 07.11.2000 r. w sprawie strategii rozwoju miasta Radzionków*, (2000).
- Uchwała nr 2004.XIX.122 Rady Miasta Radzionków z dnia 28.04.2004 r. w sprawie Planu Rozwoju Lokalnego Miasta Radzionków*, (2004).
- Ustawa z 27.03.2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*, (2003), Dz. U. nr 80, poz. 717.